

Herstel van Duifkruid in Overijssel

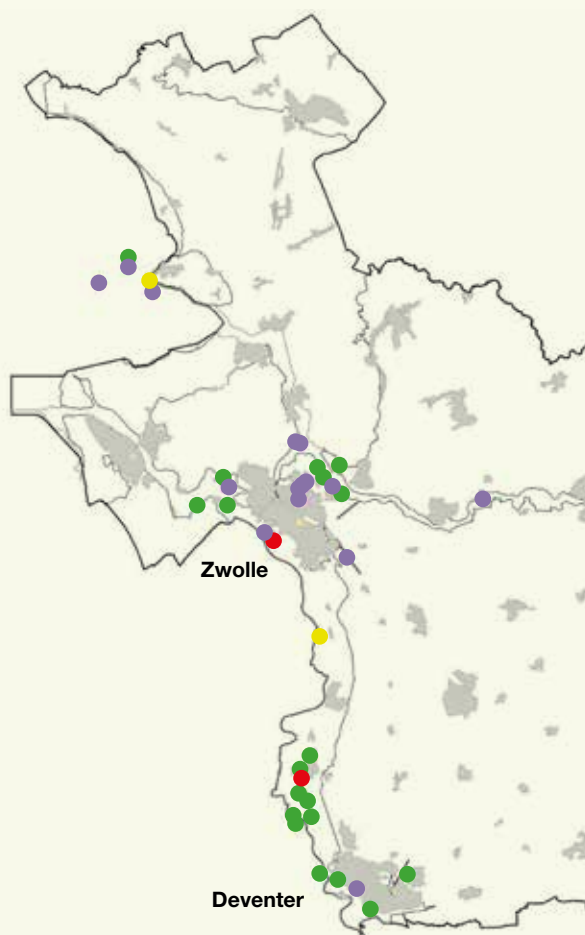
Door beheer, uitleg van maaisel en gerichte inzaai

In Overijssel speelt sinds 2018 het programma Condities voor Soorten op Orde dat gericht is op de sterk bedreigde soorten. Voor 13 plantensoorten vindt specifiek onderzoek plaats, of zijn praktische experimenten gestart¹. Duifkruid is één van de soorten met een experimentele aanpak met als doel behoud en uitbreiding van haar areaal².

Sinds 1992 is in Overijssel meer dan 8000 ha nieuwe natuur vanuit landbouwgrond ingericht om te voorzien in biotopen voor bedreigde soorten. Die komen daar niet altijd vanzelf. Op ongestoorde gronden kan na inrichting een deel van de doelsoorten zich nog uit een zaad/sporenbank herstellen. Dit geldt bijvoorbeeld voor soorten van heiden, vennen en blauwgraslanden. Maar veel soorten van bijvoorbeeld heischrale graslanden en bossen hebben geen langlevende zaadbank. Hun vestiging in nieuwe natuur op vrijwel steriele bodems vindt dan ook niet of pas later plaats en is afhankelijk van de grootte van populaties in de omgeving, de afstand tot deze populaties en de wijze van dispersie. Efficiënte windverspreiders zoals Moeraswolfsklauw (*Lycopodiella inundata*) en Rietorchis (*Dactylorhiza praetermissa*) zijn dan in het voordeel, veel andere soorten missen de boot, zoals Waterdrieblad (*Menyanthes trifoliata*), Kleine valeriaan (*Valeriana dioica*), zo ook Duifkruid (*Scabiosa columbaria*).

Duifkruid in Overijssel

Duifkruid komt vanouds voor op IJsseldijken tot bij Zalk en bereikte haar noordgrens in Nederland bij Vollenhove (Figuur 1). In het Vechtdal beperkt haar aanwezigheid zich tot de omgeving van Zwolle. De plant komt voor in vier verschillende plantengemeenschappen: de Glanshaverhooiland (*Arrhenatherum elatioris*) subassociatie van het IJsselgebied met veel soorten van het Sikkelklaver-Zachte havergrasland; het Sikkelklaver-

Figuur 1

De verspreiding van Duifkruid in Overijssel en het deel van de Noordoostpolder bij Vollenhove. Er is onderscheid gemaakt tussen natuurlijke vindplaatsen ●, locaties met succesvolle inbreng via maaisel of inzaai ●, verdwenen locaties ● en locaties met inzaai waarvan, resultaten nog niet bekend zijn ●.

Duifkruid is op begraafplaats Bergklooster (Zwolle) zeer sterk toegenomen nadat ca. 1 ha van het gebied pas laat in de zomer handmatig wordt gehooïd. Foto: Piet Bremer.

Tabel 1
Verdeling van het aantal vindplaatsen over plantengemeenschappen in Overijssel en omgeving Voorsterbos (Flevoland).
nv = aantal vindplaatsen, % = percentage, na = populatiegrootte (bij benadering).

Plantengemeenschappen	1990				2020							
	Overijssel				Overijssel				Flevoland			
	nv	%	na	%	nv	%	na	%	nv	%	na	%
Glanshaver hooiland	12	80	1500	95	12	63,1	1500	2,0				
Sikkelklaver-Zachte haver grasland	1	6,7	10	0,6	1	5,2	10	<1				
Zwenkgras-Tijm grasland	1	6,7	50	3,2	5	26,5	73000	97,9	1	25	71000	87,6
Vetkruid-Tijm gemeenschap	1	6,7	15	0,7	1	5,2	5	<1				
Rompgemeenschappen									3	75	10000	12,4
Totaal	15		1575		19		74515		4		81000	

Zachte havergrasland (*Medicago-Avenetum*); de Vetkruid-Tijm gemeenschap (*Sedo-Thymetum*) en het Zwenkgras-Tijmgrasland of Steenanjer-grasland (*Festuco-Thymetum*). In 1990 kwam de soort in Overijssel vooral voor in het Glanshaverhooiland, in 2020 vooral in het Zwenkgras-Tijmgrasland.

Aanleiding herstellen

In oktober 2008 werd in een nieuw natuurgebied bij het Voorsterbos maaisel uitgelegd. Het maaisel kwam van Begraafplaats Bergklooster bij Zwolle, waar een deel van de vegetatie behoort tot het Steenanjer-grasland met o.a. Voorjaarszegge (*Carex caryophylla*), Voorjaarslathyrus (*Vicia lathyroides*) en Steenanjer (*Dianthus deltoides*). Op de begraafplaats heeft zich vanaf de jaren negentig een grote populatie van Duifkruid ontwikkeld dankzij een optimaal beheer en deels ook door het verplaatsen van zoden met Duifkruid naar nieuw gedolven graven³. De verwachting was dat met het uitgelegde maaisel vooral grassen zouden kiemen, maar het tegenovergestelde gebeurde. Er vond kieming plaats van Duifkruid, maar ook van Grote tijm (*Thymus pulegioides*), Steenanjer, Geel walstro (*Galium verum*) en Grasklokje (*Campanula rotundifolia*). De Duifkruidpopulatie groeide binnen 12 jaar uit tot circa 75.000 planten, terwijl ook

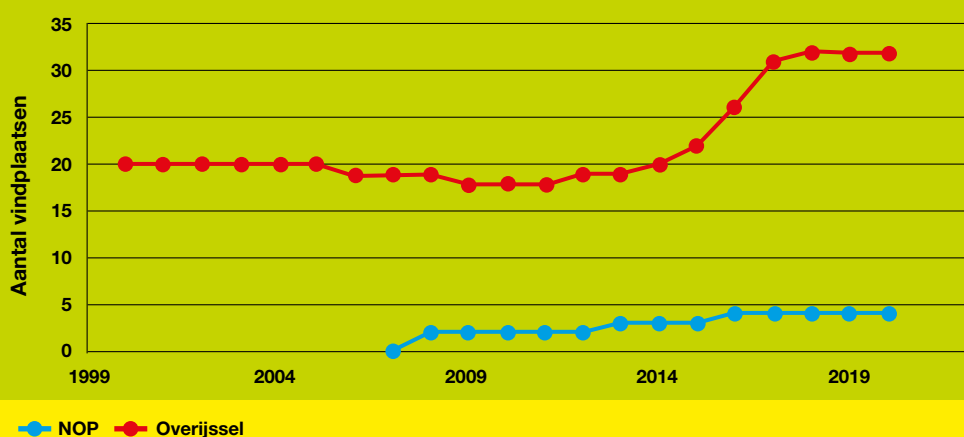
de andere genoemde soorten zich handhaafden en zich uitbreidden. Het experiment toonde aan dat op een basenrijke, schrale grond Duifkruid goede kans van slagen heeft en zelfs tot enige 'woeker-ring' in staat is als concurrerende grassen ontbreken. Het uitleggen van maaisel wordt sindsdien met andere ogen gezien en een aanpak voor bedreigde soorten ontwikkelde zich mede hierdoor.

Aanpak

Het voor Duifkruid gestelde doel van behoud en uitbreiding brengt actief beleid met zich mee. De bestaande groeiplaatsen lagen vanouds op de IJsseldijken tussen Deventer en Wijhe met een noordelijke vindplaats op de Zalkerdijk. Met het Rijksprogramma voor de

dijkverzwaring worden vooral de oostelijke IJsseldijken verzwaaard. Dat komt neer op het binnendijs aanbrengen van bermen en/of het verhogen van de dijk. Waar mogelijk wordt kwetsbare vegetatie ontzien. Waar dit niet mogelijk is worden verspreid plaggen uitgestoken, in depot gelegd, in conditie gehouden en teruggezet. Voor de overige te verstoren dijkellingen geldt het dringende advies de bovenste 30 cm apart in depot te zetten en na de verzwaring terug te zetten op een relatief schrale ondergrond (zavel, minder dan 10% lutum). Op vergelijkbare wijze is bij de aanleg van een fietspad Duifkruid uitgegraven, opgepot en na de werkzaamheden teruggezet, waarna het aantal planten geleidelijk toenam. De populatie

Figuur 2

Trend van Duifkruid in Overijssel en de zuidoostelijke hoek van de Noordoostpolder gebaseerd op het aantal vindplaatsen. De sterke toename in beide provincies is te danken aan uitleg van maaisel/gerichte kleinschalige inzaai op ecologisch geschikt geachte locaties.

Duifkruid als stoeptegelpant. De soort wordt echter effectief verwijderd met het borstelen van de tegels. Foto: Piet Bremer.

men om bloemenweiden op daken te realiseren. Het gaat zowel om bloemenweiden met eenjarigen als om Vetkruid. Vanaf 2021 wordt aan het bloemmengsel ook Duifkruid toegevoegd. Tot nu toe is 8.000 m² dak voorzien van groen, waarvan 60% bloemenweide en de rest Vetkruid. De gemiddelde grootte van een dak is 15 m² dus het gaat al om meer dan 500 daken⁵.

Duifkruid met akkerhommel. Foto: Michiel Poolman.

bij Zalk blijkt een groot succes, mede dankzij uitleg van maaisel uit natuurgebied Cortenoever. Hier ontwikkelt zich een rivierduingrasland dat deels tot het Sikkellaver-Zachte haver type behoort met veel Sikkellaver (*Medicago falcata*) en Geel walstro. Duifkruid met herkomst begraafplaats Bergklooster is hier ingezaaid en neemt gestaag toe. Ook een aantal andere ingebrachte soorten doen het goed zoals Wilde averuit (*Artemisia campestris* subsp. *campestris*) en Tripmadam (*Sedum rupestre*)⁴.

Er zijn niet veel zandkoppen meer langs de IJssel. Langs de Vecht vindt herstel van rivierduingrasland plaats evenals langs de Dinkel. Kansen zijn er ook langs de oude Zuiderzee. Hier lagen en liggen lage duintjes langs het Vollenholvermeer, Kadoelermeer en Zwarte meer. Met aanvullende maatregelen (het op brengen schelphoudend zand) zijn er kansen voor Duifkruid.

Stedelijk gebied

In Zwolle is geëxperimenteerd met Duifkruid als tegelpant. Dat blijkt heel goed te werken. Zaden kiemen makkelijk en twee jaar later staan de planten in volle bloei. Het probleem is wel dat dergelijke planten tussen de stoeptegels vragen om een aangepast reinigingsbeleid. In Zwolle is ook het initiatief geno-

Resultaten

Figuur 1 laat zien dat uitzaai werkt met vestigingen op 11 locaties waarvan vier succesvolle locaties in de nieuwe natuur rondom het Voorsterbos. Ook oude groeiplaatsen blijven overeind. Het meest succesvol in Overijssel is Nieuw Bergklooster waar de beheerder de soort heeft ingebracht op een nieuwe locatie van de begraafplaats. Bij Zwolle is sprake van een sterke toename, van zowel vindplaatsen als aantallen. Hier speelt het effect van inzaai in het stedelijk gebied waaruit veelal kleine populaties zijn ontstaan. Na 2015 is ook het sterke effect te zien van uitleg van maaisel van Bergklooster op drie nieuwe natuurgebieden aan de rand van het Voorsterbos (Figuur 2). Deze aanpak werkt dus.

Tekst: Piet Bremer

Provincie Overijssel

op de IJsseldijk bij Welsum is er na de dijkverzwaring in de jaren 1990 sterk op vooruit gegaan door over te stappen op ecologisch beheer door Waterschap Vallei en Veluwe. Met gerichte inzaai wordt gewerkt aan uitbreiding van de groeiplaatsen.

Buitendijkse kansen

Buitendijkse populaties komen amper voor; die van het rivierduin van de Vreugdenrijkerwaard is uitermate klein en kwetsbaar². Het herstel van de buitendijkse Koeweide

Bronnen

1. <https://www.natuurvoorelkaar.nl/project/3/condities-voor-soorten-op-orde>
2. Bremer, P., 2020. Duifkruid in Overijssel. Rapport Provincie Overijssel.
3. Mededeling Bert Pierik, beheerder van de begraafplaats
4. Kogel, T.J. de. 2020. Tripmadam in Overijssel. Verspreiding en kansen voor behoud en herstel. Zwols Natuurtijdschrift 27(2): 5-11
5. Mededeling Harry Pierik